

NOVETATS PROCESSALS EN EL CONTROL DEL CLAUSULAT ABUSIU: LA JURISPRUDÈNCIA DEL TRIBUNAL DE JUSTÍCIA DE LA UNIÓ EUROPEA DURANT L'ANY 2022

Antoni Mut Piña

*Investigador predoctoral de dret civil
Universitat de Barcelona*

1. INTRODUCCIÓ¹

Aquest article analitza les sentències dictades pel Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) relatives a la interpretació dels articles 6 i 7 de la Directiva 93/13, del 5 d'abril de 1993,² sobre les clàusules abusives en contractes celebrats amb consumidors, publicades durant el mes de maig de l'any 2022. L'anàlisi ofereix un breu resum a partir de la casuística en què es fonamenta la petició prejudicial, la normativa que el Tribunal ha d'interpretar i la decisió que finalment adopta.

La implementació de la Directiva 93/13 no se subscriu únicament a l'àmbit civil material. El marc de protecció dels consumidors consagrat mitjançant aquesta directiva s'estén a l'àmbit processal i afecta principis bàsics com el de «cosa jutjada»³ o el principi dispositiu.⁴ La jurisprudència del TJUE ha tingut un paper clau en aquest

1. Aquest treball s'ha realitzat en el marc dels projectes d'investigació següents: «Consumidor, vulnerabilidad y vivienda sostenible» (Programa Nacional de Ciencias Sociales, Económicas y Jurídicas), 2022-2025, ref. PID2021-125149NB-I00, del Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats, i «Retos del derecho procesal (ReDePro)» (Ajuts de Suport als Grups de Recerca de Catalunya (SGR), 2023-2026, ref. 2021 SGR 00991, de l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR).

2. Directiva 93/13/CEE del Consell, del 5 d'abril de 1993, sobre les clàusules abusives en els contractes subscrits amb consumidors. *Diario oficial de la Comunidad Europea* (DOCE), núm. 95 (21 abril 1993), p. 29-34 (6 p.).

3. C. JEREZ DELGADO i F. VERDÚN PÉREZ, «A la vuelta de treinta años. La implementación de la Directiva 93/13 sobre cláusulas abusivas, tarea conjunta y progresiva del legislador y los jueces», *Cuadernos de Derecho Transnacional*, vol. 15, núm. 1 (març 2023), p. 442-460.

4. S. GONZÁLEZ GARCÍA, «El control de oficio, un ataque frontal al principio dispositivo del proceso civil: ¿Hacia un proceso especial de consumidores?», *Diario La Ley*, desembre 2017.

sentit, ja que ha obligat els legisladors nacionals a introduir modificacions dels procediments hipotecaris, judicials i extrajudicials. Les sentències que aquí analitzem constitueixen un esglaó més d'aquest procés iteratiu encaminat a la configuració processal de la defensa dels interessos jurídics dels consumidors.

Les quatre sentències que analitzarem tenen el seu origen en cinc peticions de decisió prejudicial, emeses per tribunals espanyols (Ibercaja Banco, assumpte C-600/19, i Unicaja Banco, assumpte C-869/19), un tribunal italià (Projecte SPV 1503, assumptes C-693/19 i C-831/19) i un tribunal romanès (Impuls Leasing România, assumpte C-725/19). Com hem indicat, tots elles versen sobre la interpretació dels articles 6.1 i 7.1 de la Directiva sobre clàusules abusives. Tracten de diferents modalitats processals; en particular, d'execució hipotecària (assumpte C-600/19) i recurs de cassació (assumpte C-869/19). Per altra banda, les sol·licituds de resolució prejudicial en les causes acumulades C-693/19 i C-831/19 provenen de procediments d'execució basats en instruments executius que van adquirir la condició de cosa jutjada. Finalment, la sol·licitud de la causa d'Impuls Leasing România s'ha fet en el context d'un procediment d'execució sobre la base d'un contracte d'arrendament financer.

Mitjançant les quatre sentències el Tribunal delimita principis processals fonamentals com ara el de la cosa jutjada i la preclusió, d'una banda, o el moment processal per a la revisió de les causes abusives per part dels tribunals, per l'altra. Però també l'abast de l'examen d'abusivitat en un procediment accelerat per a la recuperació de deute, i l'extensió de la facultat d'un tribunal nacional per a examinar d'ofici el caràcter abusiu de les condicions contractuals.

Abans d'examinar les respostes del TJUE a aquestes qüestions, analitzarem en cada cas la casuística en què es fonamenta la petició prejudicial que el Tribunal ha d'interpretar.

2. ANTECEDENTS FÀCTICS I QÜESTIONS PREJUDICIALS PLANTEJADES

2.1. ASSUMPTE C-600/19⁵

Les peticions que susciten el pronunciament del TJUE es presenten en el context d'un litigi entre M. A. i Ibercaja Banco SA en relació amb una reclamació de pagament d'interessos com a conseqüència de la no execució per part de M. A. i P. O. del contracte de préstec amb garantia hipotecària constituïda sobre un habitatge unifamiliar i formalitzat el 6 de maig de 2005 per un import de 198.400 € (§⁶ 16). El contracte de

5. STJUE (Gran Sala) del 17 de maig de 2022, assumpte C-600/19, ECLI:EU:C:2022:394.

6. Mitjançant el símbol § fem referència a la secció de la sentència referenciada en cada moment.

préstec esmentat incorporava en el seu clausulat tres condicions susceptibles de ser considerades abusives, a saber, una clàusula de tipus terra, una de venciment anticipat i un interès moratori del 19 % (§ 17).

A partir del 31 de maig de 2014 se succeeixen un sèrie d'impagaments de les quotes del préstec que porten Ibercaja a interposar una demanda d'execució hipotecària (§ 18). El tribunal d'execució va convocar (§ 22) durant el mes de juny de 2016 una subhasta de l'habitatge en la qual no hi va haver postors, i Ibercaja va sol·licitar que se li adjudiqués la finca; també va sol·licitar el pagament de les costes i els interessos de conformitat amb la Llei 1/2013 (§ 23). Mitjançant un escrit del 9 de novembre de 2016 M. A. es va oposar a la sol·licitud de pagament dels interessos, invocant el caràcter abusiu de la clàusula relativa als interessos de demora i de la clàusula terra (§ 24).

El Jutjat de Primera Instància Número 2 de Saragossa va considerar que la clàusula de venciment anticipat podria ser susceptible de ser considerada abusiva i va decidir examinar l'eventual caràcter abusiu del títol executiu (§ 25). Mitjançant la Interlocutòria del 20 de novembre de 2017 el Jutjat va declarar el caràcter abusiu de la clàusula de venciment anticipat i va acordar el sobreseïment de l'execució, sense imposició de les costes. Ibercaja Banco va interposar un recurs d'apel·lació contra aquesta interlocutòria davant l'Audiència Provincial de Saragossa (§ 27).

L'òrgan jurisdiccional d'apel·lació va revocar la Interlocutòria del 20 de novembre de 2017 i va acordar que prosseguís el procediment d'execució atès que entenia que ja no es podia examinar el caràcter abusiu de les clàusules del contracte de préstec perquè aquest havia desplegat els seus efectes, la garantia hipotecària ja s'havia executat i el dret de propietat havia estat transmès. Per a prendre aquesta decisió, l'òrgan jurisdiccional d'apel·lació es va basar en el principi de seguretat jurídica de les relacions de propietat nascudes (§ 28). De la mateixa manera, va desestimar la impugnació de la liquidació dels interessos basant-se en el fet que, en haver-se iniciat el procediment amb posterioritat a la Llei 1/2013 sense que s'hagués plantejat cap incident d'oposició, ja no era possible analitzar l'eventual caràcter abusiu de les clàusules per l'efecte de cosa jutjada atribuït a la Interlocutòria del 26 de gener de 2015 (§ 29). Davant aquesta situació, M. A. va apel·lar aquesta interlocutòria davant la mateixa Audiència Provincial de Saragossa. En aquestes circumstàncies, l'Audiència Provincial de Saragossa va decidir suspendre el procediment i plantejar al TJUE les qüestions prejudicials següents:

- 1) Si és conforme al principi d'eficàcia [...] una normativa interna de la qual es dedueix que si una determinada clàusula abusiva va superar el control judicial d'ofici inicial en despatxar execució, el control negatiu de la validesa de les seves clàusules [...] impedeix que amb posterioritat el mateix tribunal pugui apreciar-la d'ofici [...] encara que aquest control inicial no hagi exterioritzat, ni en la part dispositiva ni en la seva fonamentació, cap consideració sobre la validesa de les seves clàusules.

2) [...] si es produeix un efecte preclusiu que impedeix al consumidor tornar a plantejar l'abusivitat d'una altra clàusula en el mateix procés d'execució i, fins i tot, en un procés declaratiu posterior.

3) [...]

4) [...] si, aprovada la rematada i adjudicada la finca, que pot ser potencialment a favor del mateix creditor, i produït fins i tot l'efecte translatiu de la propietat de la finca oferta en garantia i ja realitzada, [...] és possible plantejar nous incidents pel deutor perquè es declari la nul·litat d'alguna clàusula abusiva amb incidència en el procés d'execució, o si és possible que, produït aquest efecte translatiu, que pot ser al creditor i amb accés al Registre de la Propietat, acordar una revisió d'ofici que comporti l'anul·lació de tot el procés d'execució [...].⁷

2.2. ASSUMPTE C-693/19⁸

En aquest cas, la petició que suscita el pronunciament del TJUE es presenta en el context d'un litigi entre SPV Project 1503 SRL (d'ara endavant, SPV) i Dobank SpA, com a mandatari d'Unicredit SpA, i, de l'altra, Y. B. SPV, juntament amb altres creditors, va incoar un procediment d'execució forçosa per tal de cobrar un conjunt de crèdits i, atès que Y. B. no va presentar oposició, aquest procediment va adquirir fermesa (§ 16). El contracte de finançament celebrat entre Y. B. i SPV incorporava un interès de demora sospitós de ser considerat abusiu.

Davant aquesta situació, el jutge que va conèixer de l'execució va estimar que era necessari apreciar l'eventual caràcter abusiu de la clàusula esmentada (§ 19). SPV, per altra banda, va al·legar per escrit que la força de cosa jutjada lligada al requeriment s'oposava a l'examen de les clàusules dels contractes sobre la base dels quals s'havia expedit aquest requeriment.

El Tribunale di Milano (Tribunal de Milà), encarregat de l'execució, va considerar que, basant-se en l'ordenament jurídic italià, el jutge que coneix de l'execució no pot apreciar el caràcter abusiu de les clàusules d'un contracte no només perquè no controla el contingut del requeriment de pagament dictat sobre la base d'aquell, sinó també perquè aquest requeriment adquireix força de cosa jutjada si el deutor no formula cap oposició contra ell (§ 23), i va decidir suspendre el procediment i plantejar al TJUE la qüestió prejudicial següent:

S'oposen els articles 6 i 7 de la Directiva [93/13] i l'article 47 de la [Carta] a una normativa nacional, com la descrita, que impedeix que l'òrgan jurisdiccional

7. Totes les traduccions de sentències al català són nostres.

8. STJUE (Gran Sala) del 17 de maig de 2022, assumptes C-693/19 i C-831/19, ECLI:EU:C:2022:395.

de l'execució efectuari un control intrínsec d'un títol executiu judicial amb força de cosa jutjada i que aquest mateix òrgan jurisdiccional, en cas que el consumidor manifesti la seva voluntat d'invocar el caràcter abusiu de la clàusula continguda en el contracte sobre la base del qual s'ha constituït el títol executiu, anul·li els efectes de la força de cosa jutjada implícita i, si és així, en quines condicions?

2.3. ASSUMPTES C-831/19⁹

Les peticions que susciten el pronunciament del TJUE es presenten en el context d'un litigi entre, d'una banda, el Banco di Desio e della Brianza SpA (d'ara endavant, BDB) i altres entitats de crèdit i, de l'altra, Y. X. i Z. W. DBD va celebrar un contracte de fiança amb Y. X. i Z. W. per tal de garantir els deutes d'una societat. Durant els anys 2012 i 2013 es van expedir requeriments de pagament a favor de DBD davant d'una societat (deutora principal) i quatre fiadors, entre els quals hi havia Y. X. i Z. W. Com que no es va formular cap oposició contra els requeriments, adquiriren, per tant, la condició de cosa jutjada (§ 26).

Durant el procediment d'embargament Y. X. i Z. W. van apel·lar a la seva condició de consumidors per tal de poder al·legar l'eventual caràcter abusiu de les clàusules contingudes en el contracte de fiança (§ 26). Davant aquesta situació, l'òrgan jurisdiccional que va rebre la petició va confirmar que la normativa processal vigent no atorga facultats al jutge que coneix de l'execució per a controlar el contingut intrínsec del títol executiu. A més, va precisar que, en virtut dels principis de dret processal intern, si manca l'oposició del consumidor, la força de cosa jutjada d'un requeriment de pagament s'estén al caràcter no abusiu de les clàusules del contracte de fiança, fins i tot a falta de qualsevol examen exprés, per part del jutge que va expedir aquesta ordre, del caràcter abusiu d'aquestes clàusules (§ 37).

En aquestes circumstàncies, el Tribunal de Milà va decidir suspendre el procediment i plantejar al TJUE les qüestions prejudicials següents:

1) S'oposen els articles 6 i 7 de la Directiva [93/13] [...] a una normativa nacional [...] que impedeix que l'òrgan jurisdiccional de l'execució efectuari un control intrínsec d'un títol executiu judicial amb força de cosa jutjada, encara que el consumidor, en haver adquirit consciència de la seva condició de tal [...] sol·liciti aquest control i, si és així, quins requisits han de concórrer?

2) S'oposen els articles 6 i 7 de la Directiva [93/13], [...] a una normativa nacional que, davant la força de cosa jutjada implícita sobre el caràcter no abusiu

9. STJUE (Gran Sala) del 17 de maig de 2022, assumptes C-693/19 i C-831/19, ECLI:EU:C:2022:395.

d'una clàusula contractual, impedeix que l'òrgan jurisdiccional de l'execució, cridat a decidir sobre l'oposició a l'execució formulada pel consumidor, examini si la clàusula és abusiva i, si és així, quins requisits han de concórrer [...]?

2.4. ASSUMPTE C-725/19¹⁰

En aquest cas, la petició que dona inici al procediment davant el TJUE s'ha presentat en el context d'un litigi entre I. O. i Impuls Leasing România IFN SA (en endavant, ILR), en relació amb l'oposició a l'execució formulada per la demandant en el litigi principal contra actes d'execució forçosa relatius a un contracte d'arrendament financer. Ambdues parts celebraren el 20 d'agost de 2008 un contracte d'arrendament financer per a un període de quaranta-i-vuit mesos (§ 21). Aquest contracte va ser resolt el 7 de desembre de 2009 per falta de solvència d'I. O. i el consegüent impagament de les quotes acordades (§ 22). El 15 d'octubre de 2010 IRL va iniciar un procediment d'execució forçosa amb l'objectiu de cobrar els crèdits dels quals era titular en virtut del títol executiu (§ 23). IRL va presentar a partir d'aquest moment dues demandes més d'execució forçosa, amb data de 28 de març de 2013 i 26 de març de 2019, respectivament. En resposta a aquesta darrera, I. O. va formular una oposició a l'execució forçosa.

Malgrat que el recurrent fonamentava la seva oposició en una possible prescripció de les accions d'IRL relatives a la sol·licitud i l'obtenció de l'execució forçosa en virtut del títol executiu, l'òrgan jurisdiccional remitent va indicar que el contracte d'arrendament financer que va servir de base en el procediment d'execució forçosa contra I. O. contenia determinades clàusules que es podrien considerar abusives (§ 30).

En aquest sentit, va confirmar que, d'acord amb el dret processal vigent, un òrgan jurisdiccional nacional pot examinar el caràcter abusiu de les clàusules contractuals dels contractes d'arrendament financer en un procediment d'oposició a l'execució si no hi ha cap via processal específica per a l'anul·lació d'aquestes clàusules (§ 30), ni tan sols una acció de dret comú.

Doncs bé, tot i que la normativa processal ofereix als consumidors la possibilitat d'exercir una acció de dret comú en virtut de la qual un òrgan jurisdiccional nacional pot controlar l'eventual caràcter abusiu de les clàusules contractuals, d'acord amb el principi d'efectivitat els mecanismes nacionals d'execució forçosa no han de fer impossible a la pràctica, o excessivament difícil, l'exercici dels drets conferits als consumidors pel dret de la Unió Europea. Així doncs, l'òrgan que emet la petició estima que una protecció efectiva d'aquests drets només es pot garantir si l'ordenament pro-

10. STJUE (Gran Sala) del 17 de maig de 2022, assumpte C-725/19, ECLI:EU:C:2022:396.

cessal nacional permet controlar d'ofici, en el mateix procediment d'execució forçosa, el caràcter potencialment abusiu de les clàusules contractuals (§ 31).

En aquestes circumstàncies, la Judecătoria Sectorului 2 București (Tribunal de Primera Instància del Sector 2 de Bucarest), encarregada de l'execució, va decidir suspendre el procediment i plantejar al TJUE la qüestió prejudicial següent:

La Directiva [93/13] s'ha d'interpretar, tenint en compte el principi d'efectivitat, en el sentit que s'oposa a una legislació nacional com la normativa romanesa [...], que, en el marc de l'oposició a l'execució, no ofereix la possibilitat d'examinar, a petició del consumidor o d'ofici, per l'òrgan jurisdiccional, si les clàusules d'un contracte d'arrendament financer que constitueix un títol executiu tenen caràcter abusiu, perquè hi ha una acció de dret comú en virtut [...]

2.5. ASSUMPTE C-869/19¹¹

En aquest cas, la petició que suscita el pronunciament del TJUE s'ha presentat en el context d'un litigi entre L. i Banco de Caja España de Inversiones, Salamanca y Soria SA, en els drets dels quals es va subrogar Unicaja Banco SA (d'ara endavant, conjuntament, «entitat bancària»), en relació amb la manca d'examen d'ofici pel jutge d'apel·lació nacional, d'un motiu basat en l'incompliment de la Directiva 93/13.

El 22 de març de 2006 L. i l'entitat bancària van firmar un contracte de préstec amb garantia hipotecària sobre un habitatge unifamiliar. Aquest préstec incloïa una clàusula terra susceptible de ser considerada abusiva (§ 9), la qual entrà en aplicació l'any 2009, quan l'índex Euribor va caure considerablement (§ 10). El gener del 2016 L. va interposar contra aquesta entitat bancària, davant el Jutjat de Primera Instància de Valladolid, una demanda en què sol·licitava la nul·litat d'aquesta clàusula i la restitució de les quantitats percebudes indegudament per la seva aplicació (§ 10). El Jutjat de Primera Instància va estimar la demanda i va declarar abusiva la clàusula per falta de transparència (§ 11).

Contra aquesta resolució, l'entitat bancària va formular un recurs d'apel·lació davant l'Audiència Provincial de Valladolid, no per la qüestió relativa a la falta de transparència, sinó per la condemna a pagar les costes, que segons la recurrent no esqueia perquè s'havia estimat parcialment la demanda de L. en primera instància, no pas totalment. L'Audiència Provincial va estimar el recurs i va anul·lar, d'aquesta manera, la condemna a pagar les costes (§ 13).

L. va interposar un recurs de cassació davant el Tribunal Suprem contra la sentència dictada en apel·lació. L. va argumentar que, com que no s'havia acordat d'ofici

11. STJUE (Gran Sala) del 17 de maig de 2022, assumpte C- 869/19, ECLI:EU:C:2022:397.

la restitució íntegra de les quantitats pagades en virtut de la «clàusula suelo», l'Audiència Provincial de Valladolid va infringir, entre d'altres, l'article 1303 del Codi civil espanyol, que regula els efectes restitutoris vinculats a la nul·litat de les obligacions i els contractes, en relació amb l'article 6.1 de la Directiva 93/13, que estableix la no vinculació dels consumidors a les clàusules abusives (§ 14). El Tribunal Suprem afirma que l'Audiència actuà d'acord amb diversos principis del procediment civil espanyol, com els de justícia sol·licitada, de congruència i de prohibició de la *reformatio in peius*, perquè L. no havia interposat cap recurs d'apel·lació contra la sentència dictada en primera instància (§ 15).

Així doncs, com que l'òrgan jurisdiccional remitent (Tribunal Suprem) té dubtes en relació amb la compatibilitat dels principis processals esmentats, establerts en el dret nacional, amb l'article 6.1 de la Directiva 93/13, decideix suspendre el procediment i plantejar davant el TJUE la qüestió prejudicial següent:

L'article 6, apartat 1, de la Directiva 93/13/CEE, s'oposa a l'aplicació dels principis processals de justícia sol·licitada, congruència i prohibició de *reformatio in peius*, que impedeixen al tribunal que coneix del recurs interposat pel banc contra una sentència que va limitar en el temps la restitució de les quantitats indegudament pagades pel consumidor a conseqüència d'una «clàusula terra» declarada nul·la, acordar la restitució íntegra d'aquestes quantitats i empitjorar amb això la posició del recurrent, perquè aquesta limitació no ha estat recorreguda pel consumidor?

3. PRONUNCIAMENTS I ARGUMENTS DEL TRIBUNAL DE JUSTÍCIA DE LA UNIÓ EUROPEA

Els articles 6.1 i 7.1 de la Directiva 93/13, del 5 d'abril de 1993, sobre les clàusules abusives en contractes celebrats amb consumidors, estableixen, respectivament, que: 1) les clàusules declarades abusives no vinculen els consumidors i 2) els estats han de vetllar perquè existeixin mitjans adequats i eficaços per tal que cessi l'ús de clàusules abusives. Aquests mitjans han de permetre recórrer als òrgans judicials o administratius competents per tal que determinin si certes clàusules contractuals, redactades amb vista a la seva utilització generalitzada, tenen caràcter abusiu i apliquin els mecanismes adequats i eficaços per tal que cessi el seu ús. Com hem avançat, a continuació analitzarem, a través de la seva jurisprudència més recent, si el TJUE delimita l'extinció i el contingut d'aquest mandat, encaminat a garantir la protecció material dels consumidors davant de l'ús de clàusules abusives per part de les empreses.

3.1. IBERCAJA BANCO, ASSUMPTE C-600/19

En aquest cas, la qüestió que suscita la sentència objecte d'anàlisi és si la interpretació conjunta dels preceptes de la Directiva sobre clàusules abusives s'oposaria a una legislació nacional que no permetés al jutge nacional qüestionar el caràcter abusiu d'una clàusula en un context d'execució hipotecària en què ja ha transcorregut el termini per a presentar una oposició (preclusió) o en el qual el jutge nacional ja ha valorat la potencial condició abusiva però la resolució no conté cap motivació que acrediti l'existència d'aquest examen (cosa jutjada).

El TJUE, en jurisprudència reiterada,¹² ja ha deixat clar que la voluntat de les disposicions contingudes en la Directiva no és altra que reequilibrar les asimetries informatives i de capacitat de negociació inherents a la contractació entre empresaris i consumidors. Així doncs, la necessitat de generar una igualtat real entre contractants que superi la mera igualtat formal assumida en la gènesi paradigmàtica clàssica de la codificació vuitcentista, implica forçosament l'observança d'ofici del clausulat abusiu per part dels tribunals per tal que el desequilibri entre consumidor i empresari sigui esmenat (§ 36 i 37).

En aquest context, el TJUE afirma (§ 39) que, malgrat que l'autonomia processal de la qual disposen els estats membres permet establir en l'ordenament jurídic de cadascun d'ells les mesures que considerin oportunes de cara a complir el mandat establert en l'article 7 de la Directiva, també és cert que aquestes no han de dificultar l'exercici del dret que confereix el dret de la Unió Europea. Així doncs, ¿l'exercici del dret conferit als consumidors mitjançant la directiva esmentada dificulta, en el sentit expressat abans, la preclusió o la cosa jutjada?

De cara a donar una resposta a aquesta qüestió, el TJUE destaca la importància que revesteix el principi de cosa jutjada tant en l'ordenament jurídic de la Unió com en els ordenaments jurídics nacionals (§ 41), i el caràcter no absolut de la protecció del consumidor (§ 42). De fet, com ha reiterat en múltiples ocasions, el dret de la Unió no obliga un tribunal nacional a deixar d'aplicar les normes processals internes que confereixen força de cosa jutjada a una resolució, encara que això permeti solucionar la infracció d'una disposició, sigui quina sigui la seva naturalesa, continguda en la Directiva 93/13¹³ (§ 42).

Malgrat això, el TJUE també es reafirma en el fet que, en absència d'un control eficaç del caràcter potencialment abusiu de les clàusules del contracte, no es pot garantir el respecte dels drets conferits per la Directiva 93/13. Per tant, la regulació realitzada pels estats no pot menyscar el contingut substancial del dret, que aquesta

12. STJUE (Sala Primera) del 26 de gener de 2017, assumpte C-421/14, EU:C:2017:60.

13. Sentències del TJUE del 6 d'octubre de 2009, assumpte C-40/08, EU:C:2009:615, § 37, i del 21 de desembre de 2016, assumptes C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, § 68.

disposició confereix als consumidors, a no quedar vinculats per una clàusula considerada abusiva (§ 47).

Així doncs, el Tribunal acaba delimitant l'extinció dels articles 6 i 7 de la Directiva, en relació amb la casuística concreta del cas que genera la controvèrsia, en el sentit següent: la protecció no queda en cap cas garantida si el jutge no indica expressament en la resolució per la qual es despatxa l'execució, algun raonament que acrediti que s'ha fet un control del caràcter abusiu de la clàusula que va donar lloc al procediment. En aquest sentit, com que el consumidor no va ser informat de l'existència d'aquest control ni, almenys succintament, dels motius en què es va basar el Tribunal per a estimar que les clàusules controvertides no tenien caràcter abusiu, no va poder apreciar amb ple coneixement de causa si esqueia interposar un recurs contra aquesta resolució (§ 52).

Per altra banda, si la garantia hipotecària ja ha estat executada, la protecció que l'ordenament jurídic confereix a l'adquirent al qual s'han transmès els drets reals, aliè a la relació jurídica que uneix el creditor professional i el consumidor, impedeix al jutge examinar el caràcter abusiu de la clàusula que pot comportar l'anul·lació dels actes de transmissió de la propietat i qüestionar la seguretat jurídica de la transmissió de la propietat realitzada davant d'un tercer (§ 57). I això no pot impedir, en cap cas, que el consumidor invoqui, en un procediment posterior diferent, el caràcter abusiu de les clàusules del contracte de préstec hipotecari per a poder exercir efectivament i plenament els seus drets en virtut de la Directiva esmentada, a fi d'obtenir la reparació del perjudici econòmic causat per l'aplicació d'aquestes clàusules (§ 58).

3.2. PROJECT I 503 I ALTRES, ASSUMPTES C-693/19 I C-831/19

En aquest cas, el jutge remitent planteja si els articles 6.1 i 7.1 de la Directiva 93/13 s'oposen a una normativa nacional que impedeix al jutge d'execució controlar l'eventual caràcter abusiu de les clàusules d'un contracte en el qual es fonamenta una sol·licitud de pagament no impugnada pel deutor a causa de la força de cosa jutjada d'aquesta sol·licitud (§ 50). En aquest sentit, el TJUE ha declarat en reiterades ocasions que el jutge nacional ha d'apreciar d'ofici el caràcter abusiu d'una clàusula contractual inclosa en l'àmbit d'aplicació de la Directiva 93/13 i, d'aquesta manera, ha d'esmenar el desequilibri existent entre el consumidor i el professional tan aviat com disposi dels elements de fet i de dret necessaris per a fer-ho (§ 53).

El raonament jurídic és força similar al de la sentència analitzada en l'apartat anterior. El TJUE parteix de la idea que la *ratio legis* de la Directiva no és altra que l'establiment d'un marc de protecció eficient que resolgui les problemàtiques associades a la contractació asimètrica. Per tal de generar un equilibri real entre contractants, el jutge nacional ha de reequilibrar el contracte, i això implica que el legislador ha d'incorporar mètodes adequats i eficients per tal d'assegurar que cessi l'ús d'aquest clausulat.

De la mateixa manera, el TJUE afirma que el dret de la Unió no harmonitza els procediments aplicables a l'examen del caràcter suposadament abusiu d'una clàusula contractual i que, per tant, correspon a cada estat membre, en virtut del principi d'autonomia processal, establir aquests procediments en el seu ordenament jurídic intern, a condició, però, que no siguin menys favorables que els que regeixen en situacions similars sotmeses al dret intern (§ 55).

La qüestió en aquest cas és determinar si aquestes disposicions exigeixen que el jutge que coneix de l'execució controli l'eventual caràcter abusiu de les clàusules contractals malgrat les normes processals nacionals que apliquen el principi de cosa jutjada d'una resolució judicial que no esmenta expressament cap examen sobre aquest particular. Com succeïa en el cas anterior, el TJUE recorda la importància del principi de cosa jutjada en l'ordenament jurídic de la Unió Europea, així com el caràcter finit de la protecció dels consumidors. Malgrat això, en cap cas les condicions establertes en els ordenaments jurídics nacionals poden menyscar el contingut substancial del dret a no quedar vinculat per una clàusula considerada abusiva (§ 63).

Això porta el Tribunal a concloure que, com ocorre en els litigis que provoquen les qüestions prejudicials, quan la normativa nacional estableix que, en el procediment d'execució de requeriments de pagament no impugnats, el jutge que coneix de l'execució no pot exercir un control sobre el fons del requeriment de pagament ni pot controlar, d'ofici o a instància del consumidor, el caràcter abusiu de les clàusules contractals sobre les quals es fonamenta aquest requeriment a causa de la força de cosa jutjada implícita adquirida per aquest darrer (§ 64), aquestes disposicions són contràries a la norma continguda en els articles 6.1 i 7.1 de la Directiva 93/13.

3.3. IMPULS LEASING ROMÂNIA, ASSUMPT C-725/19

Mitjançant la qüestió prejudicial que suscita aquesta sentència, el Tribunal es veu obligat a determinar si és conforme al dret europeu una normativa nacional que no permet al jutge que despatxa l'execució apreciar el caràcter abusiu d'una clàusula amb l'argument que aquest control ja es va poder fer en la fase declarativa. De la mateixa manera que en les dues sentències analitzades anteriorment, el TJUE sosté que la raó d'ésser de la Directiva és establir un marc de protecció eficaç per a abordar les problemàtiques relacionades amb la contractació desigual. Així doncs, per a aconseguir un equilibri real entre les parts contractants, el jutge nacional ha de reequilibrar el contracte, la qual cosa implica que el legislador ha d'incorporar a l'ordenament jurídic nacional mètodes adequats i eficaços per a garantir que s'aturi l'ús de les clàusules abusives. El TJUE ja ha confirmat¹⁴ que, en absència d'un control eficaç del caràcter

14. STJUE (Gran Sala) deL 4 de juny de 2020, assumpte C-495/19, EU:C:2020:431.

potencialment abusi de les clàusules del contracte, no pot garantir-se el respecte del dret que la Directiva confereix als consumidors (§ 47). Així doncs, les condicions establertes pels drets nacionals no poden limitar de cap manera el contingut substancial del dret a no quedar vinculat per una clàusula abusiva (§ 48). En aquest sentit, el TJUE determina que una protecció efectiva dels drets que aquesta Directiva confereix als consumidors només es pot garantir en cas que el sistema processal nacional permeti, en el marc del procés monitori o en el del procediment d'execució del requeriment de pagament, un control d'ofici del caràcter potencialment abusi de les clàusules contingudes en el contracte de què es tracti (§ 49).

El TJUE ha considerat que resulta insuficient que el control del caràcter abusi de les clàusules contingudes en el contracte de crèdit hipotecari pugui ser realitzat no pel jutge que coneix de la demanda d'execució, sinó exclusivament pel jutge que resol sobre el fons de l'assumpte i davant del qual s'ha exercitat l'acció de nul·litat de tal clàusula (§ 54). En efecte, en aquest sentit, el TJUE ha declarat que, en cas que el procediment d'execució forçosa es conclougui abans que el jutge que coneix de l'acció declarativa dicti la seva resolució de declaració del caràcter abusi de la clàusula contractual de la qual prové aquesta execució forçosa i, en conseqüència, la nul·litat d'aquest procediment, aleshores aquesta resolució només permetrà garantir al consumidor una protecció *a posteriori* indemnitzatòria, que resultarà incompleta i insuficient i no constituirà un mitjà adequat ni eficaç perquè cessi la utilització d'aquesta mateixa clàusula, contràriament al que estableix l'article 7.1 de la Directiva 93/13 (§ 55).

Seguint aquesta línia de raonament, el TJUE, atès que és del tot versemblant que un deutor en situació d'impagament no disposi dels recursos econòmics necessaris per a constituir la garantia exigida, equipara les costes judicials, en els exemples anteriors d'ineficàcia, amb la garantia dels drets dels consumidors a no quedar vinculats per una clàusula abusiva. Així doncs, les disposicions de la Directiva s'han d'interpretar en el sentit que s'oposen a l'existència d'una normativa nacional que no permeti que el jutge que substanciï l'execució apreciï, d'ofici o a instància del consumidor, el caràcter abusi de les clàusules d'un contracte celebrat entre un consumidor i un professional i constitutiu d'un títol executiu, quan el jutge que conegui de l'acció declarativa només pugui suspendre el procediment d'execució abans de pronunciar-se sobre el fons de l'assumpte mitjançant la constitució d'una fiança d'un import que pot desincentivar el consumidor a exercir aquesta acció i mantenir-la (§ 60).

3.4. UNICAJA BANCO, ASSUMPTTE C-869/19

Seguint la línia de les tres sentències anteriors, el TJUE es veu obligat a determinar si la Directiva 93/13 s'ha d'interpretar en el sentit que s'oposa a una normativa nacional que no permet que el jutge davant del qual es planteja l'execució d'un contracte d'arrendament financer celebrat entre un consumidor i un professional pugui

apreciar, d'ofici o a instància d'una part, el caràcter abusiu de les clàusules del dit contracte amb l'argument que l'encarregat de fer aquest control és el jutge competent per a conèixer de l'acció civil declarativa.

En la seva argumentació el TJUE reitera que: 1) el sistema de protecció que estableix la Directiva 93/13 es basa en la idea que el consumidor es troba en situació d'inferioritat respecte al professional, tant pel que fa a la capacitat de negociació com al nivell d'informació (§ 39); 2) en atenció a aquest fet, preveu que les clàusules abusives no vinculen el consumidor (§ 40), i 3) el jutge nacional ha d'apreciar d'ofici el caràcter abusiu d'una clàusula contractual sospitosa de poder ser considerada abusiva per tal d'esmenar el possible desequilibri existent entre el consumidor i el professional (§ 41).

Així doncs, els estats tenen l'obligació de preveure mitjans adequats per tal que les empreses deixin d'utilitzar clàusules abusives. Malgrat que la implementació d'aquests en l'ordenament jurídic nacional no es troba en cap cas subjecta a cap procés d'harmonització europeu, el TJUE ha reiterat la necessitat que es respecti, en tot cas, el principi d'efectivitat. És a dir, que els procediments implementats no facin en la pràctica impossible o excessivament difícil l'exercici dels drets que confereix el dret de la Unió (§ 43). La qüestió, en aquest cas concret i en aquest sentit, és si les característiques específiques del sistema jurisdiccional nacional i dels procediments que el configuren constitueixen un factor que afecta la protecció jurídica que tenen garantida els consumidors en virtut de les disposicions de la Directiva (§ 45).

D'aquesta manera, el TJUE es reafirma en la idea que la falta d'un control eficaç del caràcter potencialment abusiu d'una clàusula del contracte equival a incomplir els paràmetres de protecció establerts en la Directiva. Les disposicions nacionals no poden menyscar el contingut substancial del dret a no quedar vinculat per una clàusula abusiva (§ 48). En aquest sentit, només es pot garantir una protecció efectiva dels drets reconeguts als consumidors si el sistema processal nacional permet, en el marc del procés monitori o en el del procediment d'execució del requeriment de pagament, un control d'ofici del caràcter potencialment abusiu de les clàusules contingudes en el contracte de què es tracta; en el mateix sentit, tampoc s'hi val que en el procediment d'execució hipotecària el jutge no pugui examinar el caràcter abusiu de les clàusules dels contractes, ja sigui d'ofici, ja sigui a iniciativa del consumidor (§ 50 i 51).

En el litigi principal que suscita la sentència, la normativa processal no permet, en el marc de l'oposició a l'execució, que el jutge que substancia l'execució controli, d'ofici o a instància del consumidor, el caràcter abusiu de les clàusules d'un contracte d'arrendament financer constitutiu d'un títol executiu, per raó que aquest control el pot exercir el jutge davant el qual s'ha exercitat l'acció declarativa de dret comú. Així doncs, l'única via de control que resta a disposició del consumidor és sol·licitar la suspensió del procediment en un procés declaratiu separat davant del jutge competent, situació que, per altra banda, implica que el consumidor que sol·licita la suspensió ha de constituir una fiança d'un import calculat en funció de la quantia d'aquest procés declaratiu (§ 57). I, per a aquests casos, la jurisprudència del TJUE és clara quan es

reafirma en el fet que les costes d'una acció judicial no han de dissuadir el consumidor d'acudir al jutge per tal que examini el caràcter potencialment abusiu de les clàusules contractuals.¹⁵

Aquest darrer raonament porta el TJUE a resoldre que la Directiva ha d'interpretar-se en el sentit que s'oposa a una normativa nacional que no permet que el jutge que substancia l'execució, si coneix l'existència d'una oposició a l'execució, apreciï, d'ofici o a instància del consumidor, el caràcter abusiu de les clàusules d'un contracte subscrit entre un consumidor i un professional i constitutiu d'un títol executiu, quan el jutge que conegui de l'acció declarativa de dret comú només pugui suspendre el procediment d'execució abans de pronunciar-se sobre el fons de l'assumpte mitjançant la constitució d'una fiança d'un import que pot desincentivar el consumidor d'exercir aquesta acció i mantenir-la (§ 60).

15. Vegeu, en aquest sentit, les sentències del TJUE del 14 de juny de 2012, assumpte C-618/10, EU:C:2012:349, § 54; del 18 de febrer de 2016, assumpte C-49/14, EU:C:2016:98, § 52 i § 54, i del 20 de setembre de 2018, assumpte C-448/17, EU:C:2018:745, § 46.